

תמצית דברות קודש של כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

שב"ק פרשת שמות - תשפ"ג ~ שב"ק פרשת ויחי - תשפ"ד

נכתב כפי הבנת הכותבים
[בלתי מוגה - מיוחד לחזרה]

שב"ק פרשת שמות - תשפ"ג

ברגע אחד לצאת מתחת סבלות מצרים - שהיא גלות הדעת בעומק גדול, ולצאת לחירות עולם ולהיות עבדי ה' ועם ה' המרננים ושמחים בישועתו, כי את הכל יכולים להפוך ברגע אחד.

ודבר נורא רמזו בספה"ק, כי רג"ע הוא ר"ת ר'אשית ג'וים ע'מלק (במדבר כד ט), שזוהו הנשק והעצה הרעה הגדולה ביותר של עמלק הוא השטן הוא יצר הרע, לדחות את כל מה שבא לידו, ולומר 'באלד' ולא לנצל את הרגע של התעוררות, כשאדם מתעורר לשנות את דרכיו או לעבוד על עצמו על ענין אחד וכדו', אך באמת זה אך ורק עצת היצר לבטל ממנו כוחו של אותו 'רגע' שיש בכוחו להפוך את עצמו לגמרי. ובאמת לכשנתבונן אין סיבה לדחות שום דבר לאחר זמן מכח התנגדות היצר שמקרר ההתלהבות והחשק של האדם, שהרי גם אז יהיה יצה"ר שיחדש עייפות חדשה או ימצא טענות חדשות מדוע אין לעשות המצוה אז, ואל תאמר לכשאפנה אשנה שמה לא תפנה (אבות פ"ב מ"ד), ואם לא עכשיו אימתי (שם פ"א מ"ד), כי בכל רגע יכולים לפעול הרבה מאוד ולהפוך את הקערה על פיה לגמרי.

ולאמיתו של דבר לאורך כל הדורות ראינו דברים עצומים וגדולים שנחתכו על קוצו של רגע לכאן או לכאן, ולא כפי מושכל ראשון של הרבה אנשים שאומרים שהם כבר הושרשו במעשיהם או במצבם ואין ביכולתם לצאת ממנו, אלא בזמן קצר ובהחלטה אחת אפשר להפוך את כל מה שהיה ולעשות תשובה שלמה.

כן מצינו גבי חזקיה מלך יהודה (ישעיה לח, ברכות י), שישעיה הנביא בא לו לומר שימות בשביל שלא נשא אשה, וזה הי' חשבון שלם אצלו שסבר שכך עליו לעשות וכך דרך הישר [משום שראה ברוח"ק שיצא ממנו בנו הרשע מנשה], ומסתמא החזיק בזה שנים הרבה, ופתאום הנביא ישעיה בא ואומר לו 'צו לביתך כי מת אתה ולא תחיה' (ישעיה לח א), ודרשינן (ברכות שם) 'מת אתה' בעוה"ז ולא תחיה לעוה"ב, 'ער האט אים אפגעריסן פון ביידע עולמות'.

ליל שב"ק

'ויחי בדרך במלון ויפגשוהו ה' ויבקש המיתו' (דכד).

ומבואר ברש"י שהמלאך ביקש להורגו מפני שלא מל את אליעזר בנו, והתעסק במלון תחילה. שכל זמן שהיה הולך לגאול את בני ישראל ממצרים, היתה זו סיבה הגונה לדחות את מצות מילה, אלא שנענש על רגע אחד ששהה במלון תחילה ולא מל את בנו.

ומוסר נפלא מאוד הוא זה, ללמוד על חשיבותו של רגע אחד, שבעיני בני אדם נחשב ככלום, אבל כאן חזינן שמושה רבינו כמעט נהרג בעבורו, ואף שהוא היה השליח להוציא את בני ישראל ממצרים, ומי יודע עד כמה הי' מתעכב יציאת המצרים והיה ממשך הגלות הנוראה, שהרי איתא במדרש (שמו"ר ג) על הפסוק (ג') 'לכה ואשלחך אל פרעה': 'אם אין אתה גואלם אין אחר גואלם', ובכל זאת המלאך ביקש להורגו על שלא נודרו די.

את חשיבותה של 'רגע' ונחיצותה הגדולה של הזריזות אנו לומדים גם מהמושך של יציאת מצרים, וכמ"ש (להלן יב יא) 'ואכלתם אותו בחפזון', שהיה בא להזהיר את בני ישראל שלא יעכבו את עצמם בהקרבת ואכילת הקרבן פסח בכל מיני מחשבות, אם אפשר לנו לעשותה או אולי לא בגלל הסכנה מהמצריים שיכעסו על שמקריבים ואוכלים את השה שהוא אלהיהם, ואולי בכלל איננו ראויים לצאת ממצרים, לא יחכו בדעתם מאומה אלא יעשה מיד את המצוות ויחטוף אותם בחפזון, וכדדרשינן על הפסוק 'ושמרתם את המצות' (להלן יב יז), דמצוה הבאה לידך אל תחמיצנה (רש"י שם).

וכתוב במדרש (שמו"ר יט ה), שהיו מישראל שלא רצו למול, וכיון שעשה משה את הקרבן פסח, הוציא הקב"ה ריח גן עדן והכניסו בתוך קרבן הפסח של משה, וכולם באו למשה שרוצים לאכול מן הפסח, וכשאמר להם משה שקרבן פסח אסור לערלים כמו שאמר הקב"ה (להלן יב מד-מח), הסכימו כולם למול את עצמן, ואע"פ שסכנה היא לצאת לדרך בתוך שלושת ימים של מילה, יצאו כולם ממצרים למחרת. וזהו פירושו של "בחפזון", שיכולים

וישעיה הנביא היה נביא גדול מאד¹, ואעפ"כ אמר לו חזקיה 'כלה נבואתך - וצא, כך מקובלני מבית אבי אבא אפילו חרב חדה מונחת על צוארו של אדם אל ימנע עצמו מן הרחמים', והסיב פניו אל הקיר, והתפלל רגע אחד מקירות לבו, ומיד כבר נתבטלה הגזירה והוסיף לו השי"ת עוד ט"ו שנים לחייו.

וכתב רש"י (בברכות שם) על תיבות הגמרא 'כך מקובלני מבית אבי אבא', ש'אבי אבא' היינו דוד המלך שהיה מאבות אבותיו של המלך חזקיה, והיכן אמר דוד זה שאפי' חרב חדה וכו', בעת שהיה המעשה שדוד ספַר את ישראל, וגד הנביא אמר לדוד בשם ה' שיבחר לו את העונש, ומאחר שבחר בְּדָבָר פּרִץ בִּישְׂרָאֵל מִגִּיפָה, 'וירא את מלאך ה' עומד בין הארץ ובין השמים וחרבו שלופה בידו נטויה על ירושלים' (דה"א כא טז), ומיד הלך דוד והקריב קרבנות בפעם הראשון על מקום המזבח שבמקום המקדש, וברגע האחרון ניצלו רבבות יהודים ממותה, וכל זה על ידי שדוד לא נתייאש ולא אמר שכבר נגזרה גזירה אחר פרט אחר שהוא עצמו בחר את גזירת המגיפה, אלא פעל בזריזות ופנה להקריב קרבנות ולהתפלל לפני השי"ת שסייע בידו והציל את ירושלים.

ועוד נתנסה דוד במאורע שמראה לנו חשיבותו של רגע, שפעם טעה דוד בדרכו והגיע לארץ פלישתים, ושם פגע בו ירמיהו אחיו של גלית ורצה להניקם בדוד על שהרג את אחיו, וכבר הושיב את דוד תחת קורה כבדה של בית הבד, וברגע האחרון הגיע אבישי בן צרויה להצילו, והצליחו שניהם להורגו (שמואל-ב' כא, סנהדרין צה).

ומאידך גיסא ראינו בהרבה פעמים בקורות עם ישראל שאם עוד רגע אחד היה מתנהלים יותר כראוי וכדבעי היה נעשה דברים גדולים וחשובים, אלא שהפסידו את הרגע וההפסד היה גדול.

סנחריב מלך אשור הגיע עם כל חייליו והמתינו מחוץ לירושלים להיכנס בה למחרת ולהילחם בה, וליהודים לא היו כלל חיילים ולוחמים מאחר שכולם עסקו בתורה, והמצב היה נראה כלאחר יאוש. וחז"ל (ע"י ילקוט שמואל קסג) מפליאים את הבטחון שהיה לחזקיהו המלך, שהלך לישן בשלוח בשעה שסנחריב חונה מחוץ לעירו בחיל כבד מאוד, ובזכות התורה והבטחון נעשה נס שכל אנשי סנחריב מתו בלילה ההוא (מלכים-ב' ט). אבל מ"מ אמרינן בגמ' (סנהדרין צד) שרצה אז הקב"ה לעשות את חזקיה משיח ומלחמת סנחריב יהיה מלחמת גוג ומגוג, ולא עשה אותו מפני שלא אמר שירה. וכמה שירה היה לו לומר, שיר של רגע אחד ממש, ומאחר שלא שורר שירה הפסדנו את הזמן המסוגל

¹ ע"י חגיגה דף יג ע"ב, כל שראה יחזקאל ראה ישעיה... ולמה ישעיה דומה לבן כרך שראה את המלך.

לגאולה.

וכן מצינו בחורבן ביהמ"ק, שהלויים היו עומדים על דוכנם ואומרים שירה, ואע"פ שיום ראשון היה אירע טעות ואמרו שיר של יום רביעי (ע"י תענית כט. ורש"י שם), והיו אומרים 'וישב עליהם את אונם וברעתם יצמיתם' (תהלים צד כד), ולא הספיקו לומר 'יצמיתם' השני עד שבאו נכרים וכבשום, ואלמלי אמרו 'יצמיתם' השני לא היה הביהמ"ק נחרב (כמ"ש בפירוש מתא דירושלים על ירושלמי תענית פ"ה), וברגע אחד היה יכולים להציל את כל הביהמ"ק. ולא במקרה היה זה שלא הספיקו לומר את ה'יצמיתם' השני, אלא בא לרמוז שאחד מהדברים שגרמו חרבן בית המקדש הוא שעם ישראל לא האמינו בכוחו של רגע, ולא ידעו שעל ידי 'קרעכין' אחד של יהודי כל הגזירות הרעות מתהפכות ונעשה תיקוני הפגמים בעולמות, ולכן נחרב הביהמ"ק כי סברו שתשובה הוא תהליך ארוך ואין עושים אותו במהרה ובקיצור זמן, ולכן לא עשו תשובה בזמן הקצר שעמד לרשותם, ובגלל זה נחרב בית המקדש.

ונבוכדנצר מלך בבל שהחריב את בית המקדש הבין היטב חשיבותו של כל רגע ומעשה קטן, שהרי כל מלכותו - שהיה מושל בכיפה מ"ה שנים, והיה עושה במלכים גדולים כל מה שרצה², ואפילו כשירד לגיהנם רעשו כל יורדי גיהנם ממנו (שבת קמ"ט) - היה רק בשביל ג' פסיעות שפסע בשביל כבוד ה' (סנהדרין צו ע"א). ולכן כאשר הוליד נבוכדנצר את ישראל לגלות, צוה לאנשיו שלא יניחו את השבויים הגולים לעצור אף רגע אחד ולחשוב, שאם יעצרו ויעשו תשובה יתקבל תשובתם (איכ"ר ה ה).

וזה היה התחלת קושי השעבוד במצרים, שפרעה רצה שהיהודים לא יוכלו לעצור ולחשוב אפילו רגע אחד, ולכן הטיל עליהם מלאכות שונות ומשונות כדי שראשם לא יהיה פנוי לחשוב על מרידה או שחרור וכד'. ולכן כאשר ראה שעדיין יש להם מקום בראשם לחשוב שילכו ממצרים אמר 'כי נרפים הם, על כן הם צועקים לאמר נלכה נזבחה לאלקיננו' (ה ח), ולכן ציוה שלא יתנו תבן לעם, כדי שראשם יהי עסוק יותר בעבודה ובמחשבות היכן יש להשיג תבן, כמו שאמר 'תכבד העבודה על האנשים וגו' ואל ישעו בדברי שקר' (שם פסוק ט), ואכן הצליח לו הדבר, שכאשר משה רבינו הגיע בשנית לעם ישראל לא שמעו לו, כדכתיב בתחילת הפרשה הבאה (ו י) 'ולא שמעו אל משה מקוצר רוח ומעבודה קשה'³.

ולמעשה עתה שאנו עומדים בתחילת ימי השובבי"ם עלינו לזכור

² ז"ל (הכתוב (ירמיה כז ח): והיה הגוי והממלכה אשר לא יעבדו אתו את נבוכדנצר מלך בבל, ואת אשר לא יתן את צוארו בעל מלך בבל, בחרב וברעב ובדבר אפקוד על הגוי ההוא נאם ה'.

³ אמנם באמת הכל היה לטובה, כמו שכתב האוה"ח הק' בסוף הפרשה כששאל משה 'למה הרעתה לעם הזה', השיב השי"ת

כלל ישראל, אי אפשר להשתמש עם המידות הגבוהות שאמר מיכה ולהתפלל על ידם. אבל בדרך שבח והודי' יכולים לומר המידות של מיכה, וכמו שאמרם מיכה, משום שהם 'שפת הנשמה'.

וכן אנחנו, לאחר הי"ב ברכות האמצעות של שמו"ע שמבקשים על פרנסה תשובה רפואה וכל הדברים הגשמיים, משתמשים בהמידות שאמר משה. ורק בראש השנה ובעש"ת, כשמדברים 'נשמה שפראך' יכולים לומר המידות שאמר מיכה, וכן בתחילת התפילה כשעדיין לא בקשנו כלום, ורק אמרנו שירות ותשבחות, ואחר פרשת העקידה המורה על מסירת נפש, אומרים אותם⁴.

והנה ככל החזיון הזה אנו רואים בחיי האנשים, שאדם נולד כשגופו שולט וכמ"ש 'עיר פרא אדם יולד', ואינו מבין את שפת הנשמה, ומאידיך הנשמה אינה מבינה את שפת הגוף. ולכן קודם קבלת התורה הוצרך הקב"ה להכניס את ישראל ל'כור הברזל' במצרים (כלשה"כ מלכים-א' ח נא), שעם ישראל נשתעבדו שם באופן נורא וגופותיהם נשתברו לגמרי, ואז יכלו לקבל בהר סיני את אור התורה והמצוות כדבעי.

ובזה נבין תמיה גדולה בפרשתן, שאחר שהקב"ה בישר למשה רבינו (ג' יב) 'בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלקים על החר הזה' לכאורה היו צריכים להביא מלמדי תינוקות וללמד לבני ישראל קמץ אלף א' קמץ בית ב' וכו', ולהכניסם ולעדנם לקראת קבלת התורה, ובמקום זה נהיה 'תכבד העבודה על האנשים' (ה ט), ומובן היטב שמשה נתקשה ותמה עד מאוד 'למה הרעתה לעם הזה', וכי זהו ההכנה לומר 'זה קלי ואנוהו' ולשמוע 'אנכי הוי"ה אלוקיך'?

אלא שזה הביאור, וזה ענה לו הקב"ה, כל זמן שאתה מדבר להם בשפה של גוף אכן אינם שומעים לך 'מקוצר רוח ומעבודה קשה' (להלן ו ט), כי נפשם הבהמית שפלה ונמוכה מאד מגודל השיעבוד ואין להם יכולת לקלוט שפה גופנית, אבל אתה צריך לדבר עמהם 'נשמה שפראך' ואת זה יבינו ויקלטו היטב, כי ע"י קישוי השעבוד נודרך גופם מאד ויכולים להבין 'נשמה שפראך', וכעין מה שכתב האוה"ח הק' בסוף הפרשה שע"י קישוי השעבוד נתמחר הגאולה ומיד כבר התחיל מכת דם והפסיק השעבוד, כי השעבוד הקשה גרם להם שיהיו כלים מוכנים וגופים קדושים בשביל קריעת ים סוף ומתן תורה.

אבל מ' יום לאחר קבלת התורה כבר עמדו ישראל ורקדו עם

⁴ אכן מי שאינו בתוך הענינים, אף אינו שם ליבו שהוא אומר אותם...

חשיבות כל רגע וזמן שפונים לעבודת ה', וכל זיו וניע שאנו מעתיקים את עצמינו לעבודת הבורא ית', ולידע שכל דבר כזה יכול להפוך גזירות ולשנות את פני כל העולם כולו, ולא לוותר על שום הזדמנות לעשות כן, וה' יראה בעניינינו ויחיש את הגאולה השלמה ככתוב (מלאכי ג א) 'פתאום יבוא אל היכלו האדון אשר אתם מבקשים' בבגצבב"י.

של"ס

'ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה את יעקב איש וביתו באו' (א-א-ה).

באהבת שלום (ד"ה ואלה שמות) מאריך בענין שהשם של האדם היא שורש נשמתו, ולכן יכולים לעורר את האדם משנתו ע"י קריאת שמו יותר מע"י שידחפו אותו, וכן קדושת שבת מתעורר ע"י קריאת שם 'שבת', עיי"ש. וכן ידוע שהרה"ק מרוזין זי"ע הסתכל על ילד ואמר איזה שם לתת לו כפי מה שראה בשורש נשמתו, כי השם קשור וכוונת בשורש הנשמה.

והנה הנשמה של האדם היא מדי גדולה ועילאית ליכנס לתוך גוף, ורוב הנשמה משתיירת בחוץ בבחינת מקיף. וכדי להמשיך את הנשמה יותר ויותר לתוך גופו, המהלך הוא העבודה שבפרשיות האלו, שהלכו ישראל בגלות כדי לזכך את גופותיהם, ועי"ז להכניס את כוח הנשמה יותר ויותר.

ונקדים עוד, דיש ב' בחינות בהי"ג מידות של רחמים. יש הפסוקים של ה' שאמר משה רבינו (שמות לד ו-ז), ויש הפסוקים 'מי קל כמוך' וגו' שאמר מיכה (מיכה ז יח-ז).

המידות שאמר משה ה' ה' וגו' אנו אומרים בכל יום בתחנון, והפסוקים מי קל כמוך וגו' אנו אומרים בראש השנה אצל סדר תשליך, והאמת היא שאומרים אותם בכל יום, אלא שאומרים אותם בתפילות 'רבנו של עולם' שאחר העקידה, במקום שרוב בנ"א אין שמים על דעתם מה שאומרים [ויש שאין אומרים אותו כלל מרוב טרדת הזמן...].

וכתב הרמ"ק (בספר אילימה, עין רואי תמר ד' פרק י"ד) שהמידות שאמר מיכה הם יותר גבוהים מהמידות שאמר משה, שהם מושרשים בבחינת אריך, והמידות שאמר משה שרשם בז"א. והביאור בזה הוא, שהמידות ה' ה' אמר משה אחר חטא העגל, כשרצה הקב"ה לכלות את כלל ישראל ועמד משה לבקש עליהם רחמים עם המידות האלו, שכשעוסקים עם גזירות כלי' ר"ל על הגופים של

'ענת תראה אשר אעשה לפרעה', וזמן קצר אחר שהתחיל קישוי השעבוד כשפרעה לא נתן תבן כבר התחילה מכת דם, ואז כבר הפסיק השעבוד, כי דוקא עתה כשהתחיל הקישוי, בא הגאולה, 'שווער מיינט שנעל'.

הללו כנגד דורות הקודמים, שעבודתינו קלושה וחלשה וכמעט שאינה נחשבת למול גייעתם העצומה של הדורות הראשונים, אבל כשראה 'שיבה בחור' אמר לו: 'איך בין שוין אלט, אבער דיין יגיעה טוט אויף אסאך אין הימל', מאחר שגם אם לא הצליח להשיג את מה שהשתוקק הרי גייעתו עושה רושם רב בשמים ממועל].

וזה פי' הפסוק 'ואלה שמות', שבפרשה הזה מדברים 'נשמה שפראך' בבחינת 'שמות' (וכנ"ל בריש דבריני). 'את יעקב', שהנשמה שוכנת באדם כפי מודיגתו בשמירת הקדושה בבחינת יעקב, קדושינו קדוש יעקב, שאמר על עצמו 'כוחי וראשיתי אוני' (בראשית מט ג ע"י רש"י שם). ובכל אחד מישראל יש כוח בנשמתו להיות בבחינת יעקב, כמו שאומרים בי"ג מידות של מיכה 'תתן אמת ליעקב', כי באמת לאמיתו אנו יכולים להיות בבחינת יעקב, וזאת על ידי תשובה ורצון אמת להיות קשור להשי"ת ולעשות רצונו באמת ובתמים, וכמ"ש שם 'מי קל כמוך נושא עוון ועובר על פשע לשארית נחלתו, לא החזיק לעד אפו כי חפץ חסד הוא, ישוב ירחמנו יכבוש עוונותינו ותשליך במצולות ים כל חטאותם', וכן בסוף הפסוקים כתוב '...מימי קדם', רומז על תשובה שקדמה לבריאת העולם (נדרים לט:), שכאשר עושה תשובה הרי הוא מתקשר לבחי' יעקב ולטהרתו ושלמותו, ואיתא בספה"ק שבכל תפילה שאנו מתפללים יעקב אבינו עומד ומתפלל עמנו, כי יעקב לא עיב אותנו והלך לגן עדן אלא 'יעקב אבינו לא מת' (תענית ה:), וכן אמרו רז"ל (שבת פט:): 'שהקב"ה ילך ליעקב שימליץ טוב על ישראל בשביל שהיה לו צער גדול בנים, ואין פירושו רק שהצטער בגידול בניו הי"ב שבטים, אלא קאי גם על כל הדורות שאחריו, שהוא מצטער עמנו בכל דור ודור, וזה פי' 'הבאים מצרימה' לשון הוה, הבאים בתמידות בכל דור ודור אל מיצר.

ועל זה מרמז המשך הפסוקים שכל נפש יוצאי ירך יעקב היו שבעים נפש, שמספר 'שבעים' רומז על בחינת משיח כשני חייו של דוד המלך, שכל חייו היה שירות ותשבחות לה' ואף במצבים הכי קשים [וכמו שכתוב בספה"ק (אגרא דכלה ועוד) ש'ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה' ס"ת תהלי"ם], שהוא הבין האריך לדבר 'נשמה שפראך', וכל שנותיו באו מכוח האבות ומיוסף הצדיק (זה"ק ח"ב פסח: ע"ש החשבון) ומשום זה מוסיף הפסוק ג"כ 'ויוסף היה במצרים'.

וזהו גם עבודתינו, שמישיח הוא נשמה הכוללת, שכל אחד מישראל יש לו חלק בנשמת משיח, כמו שידוע שצמ"ח [משיח] בגי' חל"ק, וזה עיקר עבודת ימי השובבי"ם, להגביר את הנשמה על הגוף על ידי זיכרון הגוף, וכשהנשמה תשלוט הרי הכל בדרגא אחרת לגמרי, ועי"ז נזכה שיגבר רוחניות העולם על גשמיותו ונראה עין בעין בשוב ה' ציון בכיאגוא"צ בכ"א.

העגל, שזה מראה לכאורה על פגם בשורשים של עם ישראל ח"ו, אבל אז גילה הקב"ה למשה את הי"ג מידות של רחמים שמקורם בימי קל כמוך וכו', ולא רק שמחל את עוון העגל, אלא צוה לעשות משכן 'ושכנתי בתוכם', שמקור החסרון היה שתיכף אחר מעמד הר סיני כשחזרו ישראל לאוהליהם הבינו בני ישראל את כל התורה רק בשפת הגוף, ולכן היה העצה של הבורא ית' שאני בא לשכון בתוכם, 'איך פארשטיי ענק, אבער עטס דארפטס פארשטיין און גלייבן אז איך רעד צו ענק א העכערע שפראך, נישט אייער שפראך, מיין שפראך, נשמה שפראך'. וכשמדברים בשפה של הנשמה האדם מתעלה לדרגא אחרת לגמרי, וכבר לא מתעסק בשטותים של עוה"ז והגוף, מאחר שהנשמה שולטת ומסבירים לה בשפתה.

וזהו עבודת ימי השובבים האלו, ומי ימי התענית של ימי השובבי"ם⁵ שהם תתק"ס שעות, שהוא המספר של לוגין שיש במקוה (עי' פסחים קט: ובפי' רבינו חננאל שם), לרמז על הטהרה הנשפעת בימי השובבי"ם באמצעות הזדככות הגופים, וארבעים הימים הללו היא גם כנגד המ' יום שהיה משה במרום לקבל את התורה שאז נפשט לגמרי מגופו, וגם כנגד המ' שנה שהזדכך גופו ונפשו של ר' עקיבא עד שהתחיל להשיג את התורה, שהוא היה היסוד של תורה שבעל פה.

והאדם מסתובב ומתבלבל ואין לו מנוחה, אם יש תשובה על החטא הידוע או שמא אין תשובה, ואינו יודע מה יהא ממנו. אבל יש לדעת שכל זה שייך רק שמדברים שפת הגוף, אבל ארבעים ימי השובבי"ם הם מ' יום של 'נשמה שפראך', 'אלקי נשמה שנתת בי טהורה היא', ואף שלא כל אדם זוכה לזה שיוכל לומר על עצמו 'כל זמן שהנשמה בקרבי', שכל נשמתו היא בקרבו, מ"מ ע"י מסירת נפש וזיכרון הגוף ממישיח את הנשמה אל קרבו יותר ויותר כנ"ל, ועי"ז יכולים לפעול חוץ לדרך הטבע, להאיר בבתי ישראל, ולהאיר במוחי בני ישראל הארת התורה והארת עבודה, ולתקן ולנקות נשמת ישראל מכל סיג ופגם.

ואף אם אין רואים שינויים, והאדם מתאמץ ולומד ומתפלל ביגיעה ועדיין אינו מרגיש שהנשמה מאירה בקרבו, אזי ידע ויאמין שייגיעתו שמורה לעתיד לבא, ואז תראה תוצאות, וכמ"ש בזה"ק (ח"ב קנ:): 'דלית רעותא טבא דיתאביד מקמי מלכא קדישא [דהיינו שאין רצון טוב שנאבד מלפני הקב"ה], וממשיך שם בזה"ק בגודל המעלה של מי שמהרהר לעשות הרהורים טובים ברוחניות והקב"ה מצרפה למעשה ומחשיבה כאילו עשה.

[וכן מרמז החפץ חיים זי"ע דיבר הרבה אודות הבושה שיש לדורות האחרונים

⁵ עיין מש"כ האר"י הק' ב'שער רוח הקודש' דף י"ז עמוד ד', וב'שער היחודים' פרק ד' בענין שיעקר השובבי"ם הם מ' ימי התענית שמתענים בהם.

שב"ק פרשת ויחי - תשפ"ג

ליל שב"ק

מכל השבטים, וידוע מחז"ל (פדר"א פרק לט) שבכל פעם ששמעו שיהודה אומר 'עבדך אבי' ולא מיחה נחסר משנותיו עוד שנה. ותמיהה גדולה היא דבר זה, שהרי יהודה ושאר השבטים הם היו מי שעשו כל הצער ועגמת נפש הזה ליעקב אבינו בכל אותם השנים, ומשנותיהם לא נחסר כלום על זה, ויוסף על שמיעתו זה נענש כל כך, והלא יוסף היה אהוב כל כך אצל אביו, שהוא היה הנחמה שהיה ליעקב אחר רחל, שהיה תואר פניו של יוסף כמותה⁷, וא"כ יעקב ודאי שלא רצה שיענש ע"י שלא כיבדו ואמרו עליו לפניו 'עבדך'.

אמנם איתא במדרש (תנחומא וישב ד) עה"פ (תהלים סו ה) נורא עלילה על בני אדם, 'אמר רבי יהושע בן קרחה, אף הנוראות שאתה מביא עלינו, בעלילה את מביאן', ובמדרש שם הביא כמה דוגמאות שהיה הקב"ה מעניש על עוונות, בעת שהעונש היה מוכרח להגיע בכל אופן, שכך נגזר כבר בתחילת הבריאה [מון עונש המיתה על עין הדעת, ושמש לא יכנס לארץ על שאמר 'שמעו נא המורים'], אלא שהקב"ה נתלה כביכול בעלילה כדי להשלים כוונת הבריאה.

וכן כאשר נתבשר יעקב אבינו לאחר כ"ב שנים שיוסף בנו חי, הבין שהצער הזה של כ"ב שנים היה כנגד הכ"ב שנים שהיה חוץ לבית אביו ואמו ולא כיבדו. אמנם תמוה, דהרי יצחק ורבקה עצמם שלחוהו לפדן ארם ליקח אשה משם, והתנו שתשלח אמו את דבורה לקרותו, והיא לא באתה עד חזרתו שנאמר שם 'ותמת דבורה' (לעיל לה ח וברש"י), אלא שדברים אלו הם ממש 'נורא עלילה' מה שסיבב הקב"ה כן. ומ"מ כתיב (ישעי' מ כ) 'למה תאמר יעקב וגו' נסתרה דרכי מה', שלנביא יש טענות על יעקב אבינו על שאמר 'נסתרה דרכי' כשהקב"ה סיבב עליו מעשיות תמוהים מאד, שהרי עבודת יעקב אבינו אינו עבודה פרטית לעצמו ששייך לדון אם מגיע לו העונש על דבר זה או לא, אלא כל מה שאירע לו היא וכל עבודתו היא עבודה כללית לכל כלל ישראל, ע"ד מה שמצינו שהמאה ושלושים שנה שיעקב אבינו חי חיי צער לפני בואו למצרים היה בא לתקן מה שקלקול אדם הראשון בק"ל שנים הראשונים של חייו [שגם זה הוא כנגד 'נורא עלילה' בהיותו סבור שהוא עושה בזה תשובה] ע"ד אמרם ז"ל (ב"מ פד.) 'שופרי' דיעקב מעין שופרי' דאדם הראשון, ועוד חשבונות עמוקים ותיקונים אחרים שאין אנו יכולים להבין כלל.

וכן כל מעשי השבטים ויוסף הצדיק, היא עבודה כללית לצורך עבודתו ותיקון כלל ישראל, שיוסף הוצרך לירד למצרים בערות

ו'יאמר אליהם יוסף אל תיראו כי התחת אלקים אנכי, ואתם חשבתם עלי רעה אלקים חשבה לטובה למען עשה כיום הזה להחיות עם רב' (כ).

כידוע יש ויכוח בהקדמונים אי למעשה מחל להם יוסף או לא, והרבינו בחיי כתב (ד"ה ויבך יוסף) שלא מחל להם, הוא רק אמר להם 'שיינע תורות', 'אלקים חשבה לטובה וכו', אבל תיבות 'מחול לך' לא אמר, ואכן לא נמחל החטא ולכן הוצרך להיות אה"כ עשרה הרגוי מלכות, שהיה תיקון על חטא מכירת יוסף כנודע שהם כנגד העשרה שבטים שהיו אצל המכירה⁶, וכעין זה כתב גם האוה"ח הק' ע"י"ש (ד"ה לו ישטמנו וד"ה כי התחת אלקים).

וחטאם של השבטים תלוי בהשאלה אם נתכוין האדם לעשות דבר רעה ולמעשה נעשה דבר טוב, אם אזלינן בתר מחשבתו שהיה לרעה או בתר המעשה שהיה למעשה טוב, ונחלקו בזה רבה ורבה במנחות (דף סד ע"א) גבי שחט שני חטאות בשבת ונמצאת את הראשונה כחושה בבני מעיים, אי חייב על שחיתת השני [וכן לגבי נפל תינוק למים ופרש מצודה להעלות דגים והעלה התינוק עמהם], שאז בשעת שחיתו עדיין לא ידע שמוותר לו לשחטו, והוי אסור, ונמצא דלפי מחשבתו הוי אסור ולבסוף איגלאי מילתא דהוי היתר כבר משעת שחיתתו. אבל אם היו שניהם שמינות אלא שלאחר שחיתת השני נשפך דם הראשון, לכו"ע חייב על שחיתת השני, והיינו מפני שבשעה שעשה המעשה היה מחשבתו לאיסור וגם המעשה היה יכול להיות אסור אם הדם לא היה נשפך, ורק אח"כ הותרה למפרע, אז לא פליגי אי אמרינן דאזלינן בתר מחשבתו שהרי אז היו מחשבתו והמעשה שלו באופן אסור.

אבל כל המחלוקת הזו היא בפשטות רק לגבי שחיתת קרבן, שהרי שחיתה בעצם אסור בשבת, ורק הותרה לצורך קרבן, ולכן צריך שגם מחשבתו יהיה לצורך קרבן [ובאופן שאכן מותר בשעת מעשה לשחוט קרבן זה], אבל כגון קוצר בשבת שמתכוין לחתוך את המחובר וחתך את התלוש, אז בודאי פטור לכו"ע שהרי מעשיו היו היתר ממש גם בשעת מעשה אלא שהיה חסרון ידיעה (עי' שבת עג).

והנה בסוף פרשתו נאמר שיוסף מת בן מאה ועשר שנים, פחות

⁷ וכמובן שאינו כפשוטו אלא היינו שקדושתו היה בבחי' קדושת רחל, שהוא היה יסוד ורחל היא מלכות כידוע, ועבודת יוסף הצדיק במצרים היה ג"כ עבודה זו בקדושת היסוד, ולייחד יסוד ומלכות, וכמו שהיה לבסוף היחוד יהודה ויוסף.

⁶ ורבי אליעזר בן הורקנוס היה כנגד ראובן, והוא לא היה בהמכירה אף במחשבה, ולכן רק תפסו אותו ולבסוף הניחו אותו ולא נהרג על ידם (ע"ז טז, ז"ח"ח איכה נז:).

להיות, ועשרה הרוגי מלכות מוכרח להיות, ואין יכולים לשנות כלום, ואל תחשבו שחטאתם כמה שמכרתם אותי הנה, כי כך היה רצון השי"ת שאמכור לעבד במצרים לצורך עבודה הכללית של כלל ישראל, וגם עשרה הרוגי מלכות צריך להיות לצורך עבודה הכללית, ואנחנו לא עושים כלום, 'דער איבערשטער פירט די וועלט און שוין'.

והנה ידוע שנשמת משיח היא נשמה כללית הכוללת כל ס' ריבוא מישראל, וכללות עבודתו יביא לבסוף את משיח צדקינו. ומתחילה היה אדם הראשון שהוא הנשמה כוללת של כלל ישראל בכל הדורות וכולנו חלק ממנו, וכפי שאמרנו בק"ל שנים הראשונים של חייו חי בטעות, ועשה מה שעשה וקלקל ופגם הרבה בטעות גמור, ויעקב אבינו בק"ל שנים שחי לפני בואו למצרים עבד לתקן את חטאו, ואח"כ גם כל קושי השעבוד במצרים היה לתקן את הפגם הזה ולהעלות ניצוצות אלו כידוע, ועל זה היא גם העבודה בימי השופטים הבאים לקראתנו.

והנה כשהאדם מתנהג ע"פ טבע, ועובד על עבודת ה' הפרטית שלו, ודברים מפריעים אותו, הרי הוא תמה הרי אני רוצה לעבוד את השי"ת ולמה הוא מזמן לי עיכובים. ובאמת גם לפי פשוטו קושיא מעיקרא ליתא, כי אין ביכולתנו כ"כ להבין מהות עבודת ה' על בוריה, והרי העבודה שלך עכשיו היא על זה דוקא, שכך הוא רצון השי"ת שתעבוד אותו על דרך זה דוקא, ואין אתה יכול להחליט בעצמך מהו עבודתך, שלכל אחד ואחד יש עבודה פרטית, וקשה מאד להאדם לידע על נכון מהו עבודתו. וזהו התירוץ הפשוט, לתרץ להאדם שאינו מבין משום מה נפלו עליו קושיים.

אבל לצדיקים קושיא כזו כלל אינה עולה בלבם, כי הם נשמה כוללת, וכל פרט ופרט ממעשיהם אינם לצורך עצמם כלל, אלא הכל הוא לצורך הכלל, ויש חשבונות נוראים למה בדיוק הוצרך להיות כל דבר, וזה היו האבות הקדושים והשבטי י-ה, שהם ע"י עבודתם הכינו את הדרך לכלל ישראל לכל הדורות לעבוד את השי"ת, וכל מה שהתורה כותבת מהם וממעשיהם, אינם רק סיפורי מעשיות ה"ו, אלא כל אות ואות היא לצורך עבודה הכללית של כלל ישראל במשך הדורות (כמ"ש כל הספה"ק, וע"י באור המאיר בריש פרשתן שהארץ בזה).

אמנם אע"פ שזה ענין עבודת הצדיקים הגדולים, מ"מ הרי הקדמנו שכל כללות ס' ריבוא ישראל היא נקודת משיח, שלכל אחד יש חלק במשיח, וא"כ עבודתו של כל אחד הוא 'א חלק פון א גרויסע פלאן' שהשי"ת מנהיג בו את עולמו, ובפרט שאנחנו נבחרנו להיות כאן בדור הזה לפני ביאת המשיח, עם נסיונות וקושיים נפלאים ונוראים שלא היו בכל הדורות. ולכן למעשה מי שחושב שהיא רק

⁹ עיין ב'שפתי מהר"ש' [ענגיל] בפרשתן.

הארץ' (לעיל מב ט), שנקראת כן מפני שהיא היסוד של הקליפה (ע"י של"ה תושב"ב פרשת צאן יוסף תו"א כה), ולעמוד שם בנסיון עד שנעשה 'צדיק יסוד עולם', ולעשות מה דכתיב (לעיל מה ט) 'שמני אלקים לאדון לכל מצרים', להכניס אלוקות בערות מצרים, ועי"ז יכלו כל ישראל אחריו להיות שם ולעמוד על המושמר (ויק"ר לכה), ועי"ז זכו ליציאת מצרים וקריעת ים סוף דכתיב שם (תהלים קיד ג) 'הים ראה וינס' שראה ארונו של יוסף (ילקו"ש תהלים תתעג), שרק ע"י קדושת יוסף בערות מצרים זכו לזה, ואח"כ זכו למתן תורה שהגיעו למדריות נפלאות בהשגת התורה והשגת הבורא כל העולמים בתוך ז' שבועות מאז שהיו עדיין שקועים במצרים.

וכל זה הוצרך להיות דוקא באופן זה של מכירת יוסף למצרים ע"י השבטים, ובלעדי זה לא היה כלל ישראל בא לתיקונו ומעמדו כדבעי, ולכן נסתבב כל הדבר שהיה יעקב אבינו צריך לסבול כ"ב שנה וכו' כדי שיוכל להיות התיקונים הגדולים הנ"ל, וכאמור לא שייך להקשות ולדון אם זה מגיע לו באמת או שמא יש להקל בדינו (וע"י תנחומא שם).

והנה השבטים בקשו מיוסף שימחול להם על מכירתו כדי שלא יצטרכו לעשרה הרוגי מלכות שנהרגו במיתות משונות, כגון ר' עקיבא שסרקו את בשרו במסריקות של ברזל (ברכות סא). אמנם איתא בגמרא (מנחות כט): שכאשר משה רבינו חזה מה שיעלה בגורלו שאל 'זו תורה וזו שכרה', והשיב לו השי"ת 'כך עלה במחשבה', וידוע פי' העולם על זה, שהרי מתחילה עלה במחשבה לברוא את העולם במידת הדין (רש"י בראשית א א), וזהו 'כך עלה במחשבה' דהיינו מידת הדין, ועומק מידת הדין של השי"ת היא דק שבדק, ואין לנו בו השגה כלל וכלל, ויש חשבונות עמוקים מאד מאד למה הוצרך להיות בדיוק כך [אף בלי המעשה של מכירת יוסף], וכבר האיר לנו האר"ז⁸ שכל המעשה של עשרה הרוגי מלכות הוצרך להיות כך, שכל כוחנו להעלות מ"ן וניצוצות בכל הדורות ובמשך כל שנות גלותנו, הוא אך ורק על ידי כח ההעלאת מ"ן ומסירות נפשו של רבי עקיבא והעשרה הרוגי מלכות.

וזהו שאמר אליהם יוסף 'התחת אלקים אנכי', הרי אין אנו נמצאים תחת הנהגת הטבע, שאלק"ם גי' הטב"ע כידוע, רק 'אלקים חשבה לטובה וגו' להחיות עם רב' דהיינו כללות ישראל הבאים אחרינו, והיה מוכרח להיות כן, ואתם לא עשיתם כלום, ולא שייך שאני אמחול לכם, ואע"פ שאתם חשבתם עלי לרעה, אלקים חשבה לטובה, והוי כמו 'מתכוין לחתוך את המחובר וחתך את התלוש' שלא עשה כלום⁹, היות והעשרה הרוגי מלכות אינם דוקא תיקון על חטא המכירה, רק המכירה היה מוכרח

⁸ עיין ב'פרי עץ חיים' (שער הזמירות פרק א) ובעוד מקומות בכתבי האר"י. וראה עוד ב'עמק המלך' (שער ה פרק סא).

שבע ולא מצאו תינוק שלא היה בקי בהלכות טומאה וטהרה (סנהדרין ד:), ולכן היה ר' יוחנן בן זכאי אומר על עצמו, אם למדת תורה הרבה אל תחזיק טובה לעצמך, כי אתה לא עשית זה בבחירתך, רק לכך נוצרת ונתגלגלה כך נשמת חזקי' לצורך הדור ואין הדבר בבחירתך. ולכן מדויק למה אמר לכך 'נוצרת' ולא לכך 'נבראת', שלשון בריאה היא על בריאה ראשונה, ויצירה היא פעם שנית. עכת"ד.

וזה מלמדנו שאין זו גדולה כשנמצאים בעוה"ז באופן כזה מבלי נסיונות, שהרי מלאכים יש להקב"ה הרבה, ועבודתנו היא לעשות נה"ר לבורא מתוך חשכות עוה"ז ולא כשיש נשמה עליונה בקרבנו שלא מניחה אותנו לחטוא.

ויש להוסיף ע"ז כשנתבונן בחייהם של חזקיה המלך ורבי יוחנן בן זכאי. דהנה חזקיהו המלך הוא היה לו נסיונות גדולות בעניני בטחון, כמה שלא רצה לישא אשה בשביל שלא להוליד בנים שאינם הגונים, ובא ישעי' הנביא לומר לו שנגזרה עליו למות, והוא לא התפעל, ויסב פניו אל הקיר, והתפלל תפלה אחת מקירות לבו מתוך בטחון חזק בה', ונתבטלה הגזירה (ישעי' לח א. ברכות י.). וכן כשבא מלך אשור לכבוש את ירושלים, לא היה לישראל מהלך לא בדרך הטבע ולא למעלה מדרך הטבע, בדרך הטבע אי אפשר לנצח חיל גדול וחזק כזה שהיה למלך אשור, וגם למעלה מדרך הטבע כבר נגזרה הגזירה, שעדיין היה קיים החטא של נוב עיר הכהנים, והיה ביד מלך אשור להחריב את ירושלים, ולמעשה כשראה מלך אשור את העיר הקטנה ירושלים אמר 'פאר די קליינע שטאט האב איך מיך אהער געיאגט, לאמיר זיך אפרוען, און מ'וועט עס שוין מאכן מארגן', וחז"ל מפליאים גודל הבטחון שהיה לחזקי' שהלך לישן במנוחה, ולמעשה למחר כבר לא היה הקטרוג של החטא של נוב עיר הכהנים, ובאותו הלילה ליל פסח, יצא מלאך ואמר שירה וכל החיל הצבא הגדול כולם מתו (עי' כ"ו במלכים א' יט ובסנהדרין דה.).

ומאידך על רבי יוחנן בן זכאי מצינו (גיטין נ:): שדיבר עם הקיסר, ושאל ממנו רק 'תן לי יבנה וחכמי', ולא ביקש ממנו שלא יחריב את ירושלים והמקדש, ועשו שם חשבון של חבית נחש שאינו מובן בדיוק מהו החשבון, והגמרא קורא עליו הפסוק 'משיב חכמים אחור ודעתם יסכל' (ישעי' מד כה), שמשמים מנעו ממנו החכמה והבינה בשכלו שבקלות יכול היה למנוע את חורבן ביהמ"ק [ועי' ש"ש בגמ' מה היה החשבון של ריב"ז].

וביאור הדבר שלא היתה לו סייעתא דשמיא לומר לקיסר את מה שהיה לו לומר, מפני שעיקר עבודת האדם הוא כשאכן יש נסיונות, ורק אז יש לו סייעתא דשמיא, ואם נשלח לזה העולם באופן שמובטח לו שלא יחטא ושללא יהיה לו נסיונות כפי שהיה אצל ריב"ז, אז כל עבודתו ומעשיו הם 'אויף די אייגענע האנט', ולכן לא היה לריב"ז הסייעתא דשמיא והבטחון לבקש מה שצריך וכתוב עליו 'משיב חכמים אחור', שהעיקר היא היגיעה, ורק כשאנו נמצאים בין נסיונות קשים רק אז יש לנו הסייעתא דשמיא.

איש פרטי וכל עבודתו היא עבודה פרטית שלו, מתמודד תמיד נגד קושיים גדולים, ותמיד הוא צריך ל'חיוק', אבל צריך להבין שאין אנחנו אנשים פרטיים, וכל אחד ואחד עם עבודתו הפרטי אנחנו ממושיכים עבודת אבותינו הקדושים והשבטי י-ה, ועבודתנו יחדיו היא עבודה כללית, ובהתכללות כולנו היא נקודת משיח, וכל פרט ופרט שנעשה עמנו יש חשבון נפלא למה בדיוק הוצרך להיות כן, וכשיבא משיח נראה כולנו ונבין מה היה החשבון, ומרגע לרגע נצא מתוך עומק התהום שאנו שרויים בו 'צו א לעכטיגע וועלט, און מ'גייט זיך רייסן ביי די קאפ פארוואס מ'האט געזאגט 'נסתרה דרכי', און ווי ווייט מ'האט געקענט אנקומען, און מ'האט געטראכט פרטיות'דיג, און נישט געטראכט ברייט, כלליות'דיג'.

וזהו שאמרו רז"ל (פסחים נו.) ביקש יעקב לגלות את הקץ ונסתם הימנו, סבר יש פסול בזרעו, ענו כולם ואמרו 'שמע ישראל וגו', שאמרו לו השבטי י-ה אתה רוצה לגלות את הקץ הפרטי שלך, הרי אין עבודתנו עבודה פרטי שלנו כלל, אלא כל מעשינו הם רק לצורך כללות ישראל, [וכשפגש יעקב אבינו את יוסף וקרא ק"ש, אז התחיל יעקב אבינו להבין דבר זה], וקראו לו השבטים 'ישראל' כי איך רק אתה יעקב אבינו, אלא כל כלל ישראל, והשבטים הבינו שהקץ אינו בא רק אחר עבודת כל ישראל בכל הדורות.

יעזור השי"ת שכן נזכה כבר לראות כל זה, וע"י א"ש להב"ה (ע"פ עובדי' א יח) של היחוד יעקב ויוסף שביחד הם י"ג הוי"ו"ת, שהם הי"ג מדות של רחמים, ונכל לעבוד את השי"ת כראוי, שכולנו מאדה"ר והאבות הק' עד ימינו היא 'איין לאנגע באן', ונזכה לראות לעכטיגע וועלט בבגצבב"א.

צווייטע תורה

היום (י"ח טבת) היא היומא דהילולא של הבני יששכר, והוא כותב בספרו 'דברים נחמדים' על המשנה בפרקי אבות (פ"ב מ"ה) בשם רבי יוחנן בן זכאי, 'הוא היה אומר, אם למדת תורה הרבה אל תחזיק טובה לעצמך כי לכך נוצרת', דהנה אמרין בגמרא (ברכות כה): שר' יוחנן בן זכאי בשעת פטירתו אמר הכינו כסא לחזקי' מלך יהודה שבא, ופי' האר"י הק' שהיתה בריב"ז נשמת חזקי', והיינו מפני דכתיב בפרשתנו (מט י) 'לא יסור שבט מיהודה' שהמלכות והנשיאות שייך לשבט יהודה דוקא, ולכן הנשיאות היה אצל רבן גמליאל ואחריו רשב"ג וכו' כידוע שכולם היו מזרע דוד, והרי ריב"ז לא היה משבט יהודה, וקיבל הנשיאות רק משום שבימיו עדיין היה ר"ג קטן והוא קיבל הנשיאות עד שנתגדל, ולכן כדי שיתקיים 'לא יסור שבט מיהודה', נתגלגל בו נשמת חזקי' שהוא היה ממלכי יהודה.

וכתב האריז"ל בס' הגלגולים שנשמה כזו שבעצם כבר נתקנה ואין צריכה להתגלגל, רק שהשי"ת שולח אותה לצורך הדור, מבטיח לה השי"ת שלא תחטא ורק תרויח ולא תפסיד [שהרי אין הנשמה רוצה לירד מחשש שלא תקלל]. והנה ידוע מחזקי' מלך יהודה שהרבה מאד ללמוד וללמד תורה בישראל ובדקו מדן ועד באר

דריטע תורה

ידוע שאותם הי"ז שנה שחי יעקב אבינו כמצרים היו 'עולם-הבא טעג', וזה היה לו תשלום על כל שאר שנותיו שהיו בצער, ויש על זה חשבון נפלא בחתם סופר איך שי"ז שנים אלו שלמו אותם הקמ"ג שנים.

וענין ימי עוה"ב הוא, דהנה בעצם אנו יודעים שישכר מצוה בהאי עלמא ליכא (קידושין לט:), ושמעתי על זה משל יפה, לאחד שעלה ל'באס' עם 'הונדערטער', ושלחו אותו משם, ואחריו בא אחר עם ב' דאלער והניחו לעלות על הבאס, ותמה הראשון הרי אני באתי ב'הונדערטער' והוא רק עם ב' דאלער, והשיבו לו אכן אתה הבאת יותר 'אבער ס'נישט דא קיין change'.

וכן היא גבי נידון דידן שאי אפשר לשכר מצוה אחד להצטמצם לתוך עולם הזה, והיינו שכשאדם צריך 'פרנסה' אז אומר לו השי"ת שאי אפשר לאור אלקי שלו בשכר מצוה שנעשתה בדחילו ורחימו להצטמצם לתוך דברים גשמיים, ורק כמו שידוע המעשה שבא אדם אחד פושע ישראל גדול, ואמר להחי' הרי"ם 'אני מצליח במאד מאד ואני עושר גדול, ואני שומר התורה כלל, והרי כתיב 'ועצר את השמים' וכו' שכשאינן שומרים את התורה אינו באה שפע', ענה לו החי' הרי"ם 'אם אתה יודע את הפסוק 'ועצר את השמים' מוכח שקראת קרי"ש עכ"פ פעם אחד, על זה בלבד עדיין מגיע לך עוד הרבה שכר'... אדם כזה שכמובן הקרי"ש שלו לא היה 'ווער ווייסט וואס', שכר כזה יכול להצטמצם בעוה"ז, אבל אם עושים מצוות כראוי אין כל העולם כולו די גדול להכיל השכר הזה.

אמנם בכמה ספה"ק הביאו מהלכים מתי הקב"ה כן משלם שכר בעוה"ז, עי' בצמח ה' לצבי פרשת כי תשא (ד"ה במדרש)¹⁰, ועי' בייטב לב בפרשת כי תצא (ד"ה זכור את אשר עשה [השני]) שהסביר ע"פ דברי זקינו הישמח משה, שבאמת אסור לקבל הפירות של עוה"ב בעוה"ז מטעם איסור ריבית, אך מי שעובד את השי"ת מתוך אהבה יכול להשיג תענוג עולם הבא גם בהיותו בעולם הזה, כי הוי כ"יש לו מאותו המין ואז אינו נטר ומותר כמבואר בהל' רבית, ואז יכול לאכול פירותיהם בעוה"ז, עי"ש.

ובזמנינו, אחר כל כך שנים בגלות, 'און מ'קען אלעס זעהן, מ'קען אלעס טוהן', ואעפ"כ עדיין יש בני ישראל שומרי משמרת הקודש, ועוד בבוא ימי השובבים ורוצים לעשות יותר ויותר להשי"ת, אי אפשר שאין זה מתוך אהבה להשי"ת, שעובדים

אותו מתוך אהבה, וא"כ ודאי ישראל יכולים להרגיש בעוה"ז מעין התענוג של עוה"ב, ומותר להם גם לקבל שכר מצוותיהם בהאי עלמא.

של"ם

'ויברכם ביום ההוא לאמור בך יברך ישראל לאמר ישימך אלקים כאפרים וכמנשה וישם את אפרים לפני מנשה' (מח:).

ויש כמה דיוקים בהפסוקים כאן כמה שהקדים אפרים למנשה, ולמה הזכיר ב' פעמים שהקדים את אפרים למנשה, ואין להאריך.

והקדושת לוי כתב כאן 'א יסודית'דיגע שטיקל' [און ס'איז דא אסאך יסודות'דיגע שטיקלעך די וואך], על הא דאמרו חז"ל (מגילה יג:) שהשי"ת מקדים רפואה למכה ואין הקב"ה מכה את ישראל אא"כ בורא להם רפואה תחילה, פ"י שכשהקב"ה נותן חולי לאיש ישראל התכלית אינו החולי, רק תכליתו היא הרפואה שתבוא אח"כ. וזהו שאמרו (שם טו:) 'בוא וראה שלא כמדת הקב"ה מדת בשר ודם, בשר ודם שופת את הקדירה ואחר כך נותן לתוכה מים, ומדת הקב"ה נותן מים ואחר כך שופת את הקדירה', שמים היינו חסדים כנודע, והקב"ה מקודם מעורר מידת חסדו, וכדי שיוכל האדם לקבל שפע החסדים הזה הוא עושה קדירה וכלי כפי מה שצריך, ודרך עשיית הכלי הגדול הוא לשבר קודם את הכלי הקטן כדי לעשות ממנו כלי גדול, ולכן נותן להאדם גבורות וחולי, וזה מכינוי להיות כלי ראוי לקבל החסדים. וזהו 'וישם את אפרים לפני מנשה', שאפרים רומז לשפע חסדים ולישועה כמ"ש (בראשית מא ב:) 'כי הפרני אלקים', ומנשה רומז על הצרה כמ"ש (שם פסוק נא) 'כי נשני אלקים', והיינו שהקדים את החסדים לפני הצרה, שכל תכלית הצרה לא יהיה אלא לצורך חסדים. עכת"ד.

ובספה"ק האריכו עוד כאן בענין מה שהבא לבקר את החולה נוטל אחד מס' מחוליו, וברמזים איך שנמתקו הגבורות ע"י החסדים (עי' באמרי נועם ד"ה וישתחו ישראל, ובד"ה ויגד ליעקב). וחולה אין פירושו דוקא חולי הגוף, אלא גם חולי הנפש כשהאדם אינו יכול להגיע למה שרוצה בעבודת ה' ועובר קושיים הרבה, זה נקרא ג"כ חולה, שאין לו יישוב הדעת בעבודת השי"ת, אבל 'זיעקו אל ה' בצר להם' (תהלים קו יט), וזהו עבודתנו בימי השובבים הבאים לקראתנו, שרק עי"ז יכולים לקבל אח"כ יותר אור ה'.

ולפי זה אין מגיע לאדם שכר. ונראה לי שהשכר הוא על הפריעה, כי פריעת בעל חוב מצוה (כתובות פו.) ובכל מצוה שפרע בה טובה, עושה מצוה חדשה פריעת בעל חוב, ועל דרך זה (תהלים סב יג) 'כי אתה תשלם לאיש כמעשהו', כמו שהוא פורע, כן עתה תשלם לו מצוה זו, וזה שאמר במדרש ואשלמה להם.

¹⁰ וז"ל: במדרש (שמ"ר ל ט א): אמר הקב"ה למשה, משה חייבין לי ישראל מה שלוו ממני, [שנאמר כי תשא] כמה דאת אמר (דברים כד י) 'כי תשה ברעוך' כו', אמור להם שיפרעו לי ואשלמה להם, שנאמר (הושע ב א) 'והיה מספר בני ישראל כחול הים', עב"ל. אמרתי על דרך שכתוב בחובת הלבבות (שער הבטחון פ"ו), שכל המצות של אדם הן בעד הטובות של אדם שקבל מהשי"ת,

שתקרא יהוסף (תהלים פא ו), ואז יהיה יתגלה כבוד מלכותו ית' גם ביחודא תתאה במדריתגת יחו"ע ויהיה ג"כ 'אחד', וזהו 'שכם אחד' על אחיך, ולכן שכ"ם ר"ת שם כבוד מלכותו¹³.

והנה בריש פרשתן נאמר 'ויקרבו ימי ישראל למות', ובעצם לא היה עדיין יעקב צריך להיות חולה למות, שהרי יצחק חי ק"פ שנים, ויעקב לא חי רק קמ"ז שנים, והיה לו לחיות כמו אביו, אלא שניטל ממנו ל"ג משנותיו, וגם מיוסף ניטל ל"ז שנים, שהרי לא חי רק מאה ועשר שנים שהם ל"ז פחות מיעקב אביו, וס"ה הם שבעים שנה, ואותם שנים נתנו לדוד המלך כידוע שלא היה לו שנות חיים מעצמו הכל קיבל מהאבות הק' (ע"י זוה"ק ח"א קסח.) [וגם מאדה"ר (זוה"ק שם), ואכמ"ל]. ודוד המלך היינו נקודת המלכות שהיא יחודא תתאה, וכאשר נתנו לו משנות חייהם השלימו גם יחודא תתאה שיתגלה במלוא עוזו ואורו לעתיד לבא.

וזה ענין מה שרצה דוד המלך לבנות את ביהמ"ק, כי הוא היה בבחי' מלכות שענינה להוריד אלקות לעולם הזה, ולכן רצה לבנות בית לה' בעולם הגשמי ולהמשיך אליו אלוקות. אך כאשר רצה לבנות את בית המקדש שלח לו הקב"ה את הנביא לצוותו שהוא לא יבנה, אלא רק שלמה בנו (שמואל ב' ז), וסבורין היו כולם שהיינו מחמת שחטא בבת שבע, והיו כולם אומרים 'מתי ימות אותו זקן ויבנה שלמה בנו את ביהמ"ק' (מכות י.), אבל למעשה כשבנה שלמה המלך את הביהמ"ק ורצה להכניס את הארון לקודש הקדשים דבקו שערים זה בזה, ולא נפתחו עד שאמר 'בעבור דוד עבדיך אל תשב פני משיחך', ואמרינן שם (שבת ל. סנהדרין קז:) 'באותה שעה נהפכו פני שונאי דוד כשולי קדירה, וידעו כל ישראל שמחל לו הקב"ה על אותו העון', והיינו שהבינו כאן שכל הבנין הגשמי יכולים לבנות, אבל להכניס הארון למקומו, לזה צריכים לעבודת דוד המלך דוקא, שהוא בעבודתו הקשה שעבר קושיים וחולאים קשים, הרחיב את הקדירה כדי להכניס שם אור ה' כדבעי, וזהו ענין 'שולי קדירה', שהיא חלק התחתון של הקדירה, וענינו הוא להמשיך גילוי המלכות עד למטה, שזה היתה עבודת דוד המלך.

והנה ענין המשכת אלקות אל תוך הגשמייות הוא ע"י שאנו מאמינים בהשי"ת ומתדבקים בו, שכך אנו יכולים להמשיכו עד למטה ממש, וכדברי המגיד הגדול ז"ע עה"פ (דברים ד ז) 'כי מי גוי גדול אשר לו אלקים קרובים אליו – כה' אלקינו בכל קראינו

¹² וסוד הספירה היא ג"כ עד"ז כמדוע, שסופרים מ"ט יום, וביום הנ' היא קבלת התורה, ואז השיגו ישראל מדריות והשגות גדולות של מעמד הר סיני אחרי שיצאו מתוך חולי הגלות.

¹³ ע"ע בספה"ק חמרא טבא.

והנה כתב מהרצ"א מדינוב בעל ההילולא (י"ח טבת) באגרא דכלה (בעלותך, עה"פומבן חמשים שנה ישוב מצבא העבודה ולא יעבוד עוד), דהנה יש יחודא עילאה יחודא תתאה, שהם 'שמע ישראל' ו'ברוך שם' (זוה"ק בראשית, יח:), ויחודא עילאה היינו גדלות השי"ת בעצמו, ויחודא תתאה היא הכלי איך שמתגלה כאן למטה, וזהו מה שנקרא 'הוי"ה בהיכ"ל' ששם הוי"ה מתגלה בתוך שם אדני' [גימ' היכ"ל] שהיא הכלי לגילוי כבודו ית', ועבודת הוי"ה בהיכ"ל פירושו להכניס ולהאיר יחודו ית' בתוך האדם ולתוך כל העולם כולו, שהוא סוד הזיווג בין יחודא עילאה ליחודא תתאה.

והנה עכשיו יש ביחודא עילאה ויחודא תתאה רק מ"ט אותיות (כ"ה ביהו"ע וכ"ד ביהו"ת), ולעתיד לבא יהיה הסוף של יחודא תתאה ג"כ 'אחד', ולא 'ועד' כמו שהיא עכשיו (זוה"ק ח"ב קלד.), ואז יהיה בין שניהם נ' אותיות (וע"ע בביאור הדברים באגרא דפרקא רמו קיא), וזהו 'ביום ההוא יהיה הוי"ה אחד ושמו אחד', ויהיה 'אחד באחד', והיינו שיתרחב הכלי ויתגלה כבודו ית' כאן למטה באות דרגה שהוא עכשיו למעלה. ומבאר באגרא דכלה שם שזהו 'ומבן חמשים שנה' שיהיה אז נ' אותיות, 'ישוב מצבא העבודה' שלא יהיה העבודה עוד בבחי' צב"א שבג"ה הוי"ה בהיכ"ל [והם כנגד הצ"ג כלים שהיו במקדש (ע"י תמיד ל.)], 'ולא יעבוד עו"ד' שלא יהיה עוד תיבת וע"ד, רק 'אחד באחד'. עכת"ד.

והנה בכל שמות השבטים יש בס"ה מ"ט אותיות, והיינו כשכותבים בנימן חסר י' השני כמו שנכתב ברוב הפעמים בתורה, וע"י שממשיכים לו הוי"ד נשלם הני' אותיות של כללות שמות השבטים שהם כנגד אותיות של שני היחודים. ובפרט שבנימין היא בחי' המלכות בתחתונים [שאדני' – יחודא תתאה, מורה על מידת המלכות], שהרי ביהמ"ק נבנה בחלקו כידוע, וכאשר נשלם שמו הרי יחודא תתאה נשלם ג"כ והמלכות מתעלית והקב"ה שוכן בתוכה¹¹.

והנה חול"ה בגי' מ"ט כמנין יחו"ע ויחו"ת בעולם הזה ולפני ימות המשיח, וסוד הרפואה בא מאות יו"ד, [כי אות י' היא האות של צימצום הראשון בין רוחני לגשמי, שכל המשכה מתחיל ע"י צימצום באות י'], וזהו שכתוב (תהלים מא ד) 'ה' יסעדנו על ערש דוי', שנעשה לחולה מאחר שנהפך הוי"ד לדוי', וכאשר ממשיכים את הוי"ד החסרה מבנימין ע"י צימצום הראשון להחולה, וזהו רפואה לחולי הנפש בעבודת השי"ת וגם לחולי הגוף¹².

וזהו שאמר יעקב אבינו ליוסף 'ואני נתתי לך שכם אחד על אחיך', [ל"ך גי' נ'], שיתוסף עוד אות אחד על שמות כל אחיך

¹¹ ועומק הענין הוא שהשם ב"ן משמותיו הק' המורה על 'מלכות' הוא השם היחידי שהמילוי נכתב רק בט' אותיות [יו"ד ה"ה ו"ו ה"ה] שהו"ו חסר אות, משא"כ שאר מילואי הוי"ה שכולם הם בן עשר אותיות [ע"ב - יו"ד ה"י ו"ו ה"י, ס"ג - יו"ד ה"י ו"ו ה"י, מ"ה - יו"ד ה"א ו"ו ה"א].

אליו, שאע"פ שהרי הקב"ה הוא רחוק מאתנו כביכול ל"ה אלפי שנים (ע"י חגיגה יג), ולכאן כל הגוים הגדולים יש להם 'אלהים' דהיינו שר שלהם שהוא קרוב אליהם יותר מהשי"ת אלינו, ואעפ"כ כאשר אנו מדבקים את עצמינו בו ית' ע"י האמונה הקב"ה קרוב אלינו יותר מכל המלאכים והשרים של האומות, כי בתפלה אחת אנו מגיעים מעבר לכל אותו המרחק.

ולצורך זה צריכים הכנה לתפלה, שרואים את גודל מעלתה מהחסידים הראשונים שהיו שוהים שעה אחת לפני התפלה (ברכות ל:), דהיינו ללמוד ולהכין מוחין לשיר שירה להשי"ת, להיות דבוק בהשי"ת כראוי. ואז אנו יכולים ללבוש טלית ותפילין, שהם הם ענין 'הוי"ה בהיכל', שהתפילין הם הוי"ה, מאחר שכתוב בהם המ"ב שמות [וכל עלי' היא ע"י שם מ"ב כידוע], והטלית היא ההיכל שלובשים עליו והיא הכלי לקבל הארתם.

והנה יכול האדם לומר שאינו מבין בענינים גבוהים כאלו, אינו יודע למה התפילין הם יחודא עילאה והטלית יחודא תתאה, אלא לוקח את הציצית בלי לחשוב ולהתעמק אלא כדי לקיים 'ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם', ולערוך מלחמה כבידה, ופעם אחת אני מנצח ופעם אחת מנצח היא, 'אבער ס'איז קינדעריש צו זיין פארנומען מיט די קינדערישע זאכען, צדיקים האבן געלאכט דערפון, מ'קען זיין אסאך העכער פון דעם, מ'דארף

האבן די דעת צו מאכן די הוי"ה בהיכל', והאדם בעצמו יהיה ההיכל שבו שוכן מלכותו ית'. התכלית אינו להילחם נגד הנסיונות, רק להכניס בתוכו יותר אלקות, וממילא יהיה מאוס ונמאס בעיניו כל ענין טומאה.

ובפרט כאשר ישים האדם אל לבו שאדם הראשון חטא ופגם אותם ק"ל שנים עד שהוליד את שת, ויעקב אבינו התחיל לתקנם בק"ל שנותיו לפני ירידתו למצרים כידוע, ואנחנו ממשכים עבודה זו לתקנו לגמרי, 'ס'גלייבט זיך נישט אז אונז טוהן די זעלבע עבודה ווי יעקב אבינו, אבער אזוי איז די מציאות'. ולכן אנו אומרים בתחילת כל תפלה ותפלה 'אלקי אברהם אלקי יצחק ואלקי יעקב', ואיתא בספה"ק (ע"י אמרי נועם שם), שענין אחד מס' שנוטל המבקר מחליו של החולה, ענינו הוא ס' ריבוא מישראל, וכולנו יחד עובדים עבודה אחת בהמשך מאבותינו הק', ולצורך תיקון כללות ישראל וביאת משיח שהוא נשמה הכוללת את כולנו כנודע. וכאשר מתבונן האדם היטב היכן היא עבודתו ולצורך מה היא, הרי כל הדברים הגשמיים מאבדים חשיבותם והאדם מתעלה למקומות אחרים ביותר.

יעזור השי"ת אז מ'זאל קענען טראכטן ברייט, און זיך מצמצם זיין נאר צו אים, עדי שנוכה לראות לעכטיגע זמנים, א לעכטיגע וועלט, א לעכטיגע התגלות אלוקות בבגצב"א.

מרגניתא דמלכא

אמירות נעימות ופנינים יקרים
שהשמיע כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א
בלילי שבת קודש בעת עריכת שלחנו הטהור

פרשת שמות תשפ"ג

בפרשה זו נלמדת חומר הענין של נגיעה בדבר טמא, ולהבדיל גודל חשיבות הנגיעה בדברים קדושים.

דאיתא בתפארת שלמה (בד"ה א"י ותפתח ותראה) דהיה משה רבינו בוכה שנפגם עוצם קדושתו הגדולה מחמת נגיעת בת פרעה, ובזוה"ק (תיקוני"ז תיקון כא, מח:) איתא כי עד שמונים שנה לא היה יכול מרע"ה לבא למדריגה הזאת לגאול את ישראל ממצרים, מחמת הזוהמא שנמשך עליו בנגיעתה בעודה עובדת כוכבים, ולכן היתה בתי' מוכרחת להתגייר, כי אם לא נתגיירה לא היה מציאות למשה להיות הגואל.

אבל מדה טובה מרובה, דהלוא היא ירדה לטבול בנילוס בכדי להתגייר, כדאיתא ברז"ל (מגילה יג.) על הא דכתיב ותרד בת פרעה לרחוץ על היאור (שמות ב, ה), אמר רבי יוחנן שירדה לרחוץ מגלולי אביה, ולכאוי יש להבין האיך ירדה לטבול מגלולי אביה בהנילוס, בזמן שהנילוס הוא עצם זוהמת מצרים, שהיה להם לאלוהים ועבודה זרה, והרי הוא כטובל ושרץ בידו.

אלא דאיתא מרמ"ע מפאנו (עשרה מאמרות, חקור דין ג פ"ד) דבר נפלא, שכמו שמצינו בהלכות מקוה (מסכת מקואות פ"ו מ"ח) ענין של השקה, דאם עושים השקה ממקוה כשירה הרי"ז מכשירה המקוה של מים שאובים, אף כאן קדושת משה - שהיה בתוך הנילוס, הכשיר וקידש את כל הנילוס כולו, עד שיכלה בתי' לטבול מע"ז בהנילוס ולהתקדש, ועי"ז נכנסה תחת כנפי השכינה.

ועל אף שבת"י התגיירה כהני"ל, ובסופה נישאת לכלב בן יפונה, דהגמרא במסכת מגילה (ש) אומרת, 'ואלה בני בתיה בת פרעה אשר לקח מרד, וכי מרד שמו והלא כלב שמו, אמר הקב"ה יבוא כלב שמרד בעצת מרגלים וישא בתיה בת פרעה שמרדה בגלולי בית אביה', וגם את השם משה שנתנה בתי' הוא השם העיקרי, הגם שהרבה שמות היו לו למשה רבינו, כדאיתא בגמ' מגילה (ש) נשאר זה שמו העיקרי, עם כל זאת נגיעתה ברועה נאמן עשה עליו רושם וכהני"ל.

וידוע העובדא שהיה אצל הרה"ק הרבי אלימלך זי"ע שפעם נגזרה גזירה על בני ישראל שיקחו אותם לצבא, בליל שב"ק אחת אמרה לו הרבנית וכי למה לא תתפלל מוסף לפני העמוד ואז תפעל ישועה, ואכן שמע לדבריה ובעת שאמר אלוקי אברהם אלוקי יצחק ואלוקי יעקב נתדבק מאוד ונפל בהתעלפות, אחד התלמידים הגדולים הבין שאין זה סתם התעלפות אלא דביקות, והיה מתיירא שלא יצא נפשו וידבק ביוצרה, ציוה שיניחו עליו בגד של אשה לא טהורה (ולפי גירסא אחרת שיקראו לערל מן השוק שיגע בו), וכך התעורר הרבי ר' אלימלך זי"ע ונפסק דביקותו.

וכן מצינו בהמשך הפרשה, דכשרצתה ציפורה לגרש את המלאך שביקש להמית את משה, זרקה את ערלת בנה ותגע לרגליו (שמות ד, כה), ונחלקו הראשונים לרגליו של מי מדברים כאן, רש"י כתב (בשם הירושלמי בנדרים) לפני רגליו של משה, אבל בתרגום יונתן פירש לרגליו של מלאך המות, שהרי המלאך בלע את משה מרגליו ועד אותו מקום ואיך יגע לרגליו של משה.

והנה ידוע שתכלית מצות מילה בפריעת הערלה היא, כדי להחליש את כח התאוה, וזוהי גודל טומאת הערלה, ולכן

ע"י שכרתה את ערלת בנה ותגע לרגליו של מלאך, מיד נעלם המלאך, שהרי מלאך אינו יכול לסבול נגיעת דבר טמא כזה.

ודנה הגמ' בעבודה זרה (כז.), אם אשה כשירה למול, ומביאה ראיה מציפורה אשת משה שמלה את בנה, כדכתיב 'ותקח צפורה צר ותכרת את ערלת בנה' (שם).

ובענין המילה, עיין בספורנו עה"פ ותאמר כי חתן דמים אתה לי (שם), שאמרה ציפורה את זה למשה שאתה זה שהתנית עמי קודם שהתחתנו שנמול את בנינו, וכ"ז אמרה לזכות משה לפני המלאך המבקש להמיתו, [וואע"פ שידוע שהתנה יתרו עם משה שאחד מבניו יהיה לעבודה זרה, כדאיתא במכילתא (יתרו פרשה א'), מובן מאליו שאינו כפשוטו].

אגב, הספורנו (בד"ה ויפגשוהו ה') כותב כאן עוד חידוש, שהסיבה שמכינים כסא של אליהו – כסא כבוד אצל ברית מילה, היא בשביל כבוד השכינה, שהשכינה באה לברית מילה, וכמ"ש אצל אברהם אבינו כשמל את עצמו (בראשית יח, א) וירא אליו ה'.

ואשר על כן, צריך האדם לזוהר מלנגוע בדברים טמאים המטמאים את האדם, ובפרט בכל אלו הכלים המטמטמים את לב הישראלי, ושומר נפשו ירחק מהם.

להערות והארות או לקבל הגליון מדי שבוע בשבוע ע"י e-mail יש לפנות להמערכת ע"ד toraskosov@gmail.com